

Inkomstförsäkringars effekt på arbetslöshet och matchning

Thomas Andrén

Inkomsttaket i den allmänna arbetslöshetsförsäkringen är idag så lågt att få individer erhåller 80 procent av tidigare lön. Det har drivit fram alternativa lösningar för inkomstbortfall vid arbetslöshet där fackförbunden idag erbjuder sina medlemmar kompletterande kollektiva inkomstförsäkringar med högre inkomsttak. I den här artikeln undersöks dels om dessa försäkringar är associerade med längre arbetslöshetsperioder, dels om sannolikheten för återfall i nya ersättningsperioder påverkas.

Inkomsttaket i den allmänna arbetslöshetsförsäkringen har inte höjts sedan 2002. Det har medfört att förhållandevis få arbetslösa idag erhåller en ersättning motsvarande 80 procent av sin tidigare lön. Den här utvecklingen är en del av en mer långsiktig trend som pågått sedan 1990 där den högsta dagpenningen mätt som procent av genomsnittlig lön har varit avtagande. Det har gjort att försäkringens ersättningsnivå i kronor börjar närma sig kommunernas försörjningsstöd (tidigare socialbidrag), vilket har medfört att allt fler ifrågasätter huruvida den allmänna arbetslöshetsförsäkringen verkligen uppfyller sitt syfte som inkomstbortfallsförsäkring. Dessutom menar kritikerna att försäkringens behörighetsregler på senare tid har blivit alltför restriktiva. Endast fyra av tio arbetslösa får idag någon ersättning från den allmänna arbetslöshetsförsäkringen, vilket har gjort att många arbetslösa blir tvingade att ansöka om försörjningsstöd från kommunernas socialtjänst. I vissa kommuner beräknas närmare hälften av dem som lever på försörjningsstöd ha enbart arbetslöshet som orsak (LO 2013).

Utarmningen av den allmänna arbetslöshetsförsäkringen har dock medfört att ett system med kompletterande privata försäkringslösningar har vuxit fram. Många fackförbund erbjuder idag sina medlemmar kollektiva inkomstförsäkringar som del av medlemskapet. Dessa försäkringar lämnar generösare villkor med betydligt högre inkomsttak, vilket väsentligen har ökat värdet av att vara medlem i ett fackförbund. Systemet med kompletterande

FÖRFATTARE

Thomas Andrén, ek dr i nationalekonomi och arbetar som välfärdsekonom på Saco.
thomas.andren@saco.se

kollektiva inkomstförsäkringar är idag relativt utbredd på den svenska arbetsmarknaden och återfinns såväl bland fackförbunden kopplade till Saco som TCO och LO. Bland LO:s medlemmar erbjuder 7 av 15 förbund en inkomstförsäkring som del av medlemskapet, vilket motsvarar 68 procent av medlemskåren. Motsvarande täckning för Saco och TCO uppgår till över 90 procent. Med en facklig organisationsgrad bland anställda på omkring 70 procent innebär det här en relativt god täckning av arbetsmarknaden (Kjellberg 2014). Det här innebär således att den allmänna arbetslöshetsförsäkringen numera löper parallellt med ett flertal privata inkomstbortfallsförsäkringar för ett relativt stort antal förmånstagare.

Huruvida det finns utrymme för privata kollektiva försäkringslösningar på den svenska arbetsmarknaden tycks delvis vara en politisk fråga. Tidigare forskning antyder att generositeten i den allmänna arbetslöshetsförsäkringen till viss del påverkar i vilken omfattning privata lösningar blir intressanta (Engen & Gruber 2001). Den här forskningen visar att en höjd ersättningsnivå i den allmänna försäkringen tränger ut privata initiativ. Eftersom de privata alternativen sällan täcker alla, fyller dock den allmänna arbetslöshetsförsäkringen alltid en viktig roll eftersom enskilda förbund med medlemmar som har relativt hög arbetslöshetsrisk har svårare att erbjuda kollektiva inkomstförsäkringar eftersom premien blir för dyr.

Kolsrud (2013) har tittat närmare på den svenska situationen med kollektiva inkomstförsäkringar och finner att de har en strukturellt återhållsam effekt på generositeten i den allmänna arbetslöshetsförsäkringen. Mekanismen är i någon mening naturlig eftersom färre drabbas av den allmänna arbetslöshetsförsäkringens lägre ersättningsnivå när allt fler har tillgång till en kompletterande kollektiv inkomstförsäkring med betydligt högre inkomsttak. Det här innebär således att alliansregeringens metod för att öka de ekonomiska incitamenten för arbetslösa att hitta ett arbete har drivit fram privata lösningar som potentiellt verkar i motsatt riktning.

Frågan som analyseras i den här artikeln är därför i vilken omfattning de kollektiva inkomstförsäkringarna på den svenska arbetsmarknaden leder till längre arbetslöshetsperioder för de som är berörda. Frågan har diskuterats tidigare (se Sjögren Lindquist & Wadensjö 2011), men några försök att empiriskt skatta potentiella effekter har inte gjorts på grund av att det saknas sammanställda data för hela arbetsmarknaden. Dessutom verkar olika försäkringar under olika villkor, vilket gör uppgiften komplicerad om syftet är att undersöka effekten på den totala arbetslösheten. I ett försök att delvis täcka den här kunskapsluckan beskrivs här situationen för arbetslösa akademiker som är medlemmar i ett fackförbund kopplat till Saco. Flertalet Sacoförbund erbjuder idag sina medlemmar en kollektiv inkomstförsäkring via medlemskapet.

Medlemmar i Sacoanslutna fackförbund är i huvudsak anslutna till Akademikernas Erkända Arbetslöshetskassa (AEA) i de fall de är medlemmar i en

a-kassa. Det här är den enskilt största a-kassan som under 2013 hade över 660 000 medlemmar. Huvuddelen av dessa förbund köper försäkringen från samma försäkringsbolag (Saco SalusAnsvar Försäkrings AB). Det gör det möjligt att på ett relativt lätt sätt koppla uppgifter för arbetslösa medlemmar som får ersättning från AEA med individuppgifter från försäkringsbolaget som erbjuder de kollektiva inkomstförsäkringarna. På det här sättet blir det möjligt att identifiera vilka som får ersättning från en kollektiv inkomstförsäkring och hur länge de har varit arbetslösa.

Utgångspunkten för analysen är alla arbetslösa akademiker som påbörjade en ersättningsperiod från AEA någon gång under 2009. AEA:s register innehåller information om hur länge de var arbetslösa och huruvida de påbörjar nya ersättningsperioder fram till mitten av 2013. Med hjälp av data från Saco SalusAnsvar Försäkrings AB finns det möjlighet att dels avgöra om de erhållit ersättning från en kollektiv inkomstförsäkring, dels vilken typ av försäkring individen får ersättning från. Basförsäkringen utgörs av den kollektiva inkomstförsäkringen som erhålls via medlemskapet. Ersättningsperioden för den här försäkringen är i de flesta fall begränsad till 120 ersättningsdagar, vilket ofta är knapphändigt eftersom det kan ta tid att hitta rätt jobb som matchar kompetens och löneanspråk. Det finns därför möjlighet att köpa en individuell tilläggsförsäkring som förlänger ersättningsperioden med upp till 120 ersättningsdagar (enligt 2009 års regler), vilket en ökande andel medlemmar väljer att göra. I de fall fackförbundet inte erbjuder någon kollektiv inkomstförsäkring finns även möjligheten att köpa en fristående individuell inkomstförsäkring. Tillgången till den här informationen innebär att arbetslöshetslängder kan analyseras för olika typer av försäkringar. Studien begränsas dock till individer med ersättning från den kollektiva inkomstförsäkringen samt till dem som valt att köpa en individuell tilläggsförsäkring, eftersom andelen arbetslösa med ersättning från en separat individuell försäkring är relativt liten.

Den allmänna arbetslöshetsförsäkringen har en ersättningsgrad på 80 procent under de 200 första ersättningsdagarna. Eftersom inkomsttaket uppgår till 18 700 kronor per månad är det få som får en så hög andel av sin tidigare lön i ersättning från försäkringen. De kollektiva inkomstförsäkringarna från olika förbund erbjuder å andra sidan ett inkomsttak på mellan 50 000 och 100 000 kronor, vilket innebär en betydligt högre ersättningsnivå för individer med löner i närheten av försäkringens inkomsttak. Eftersom analysen är baserad på akademiker handlar det om relativt många individer med löner i det spannet. Det är därför förhållandevis många som får en betydligt högre ersättning i och med tillgången till en kollektiv inkomstförsäkring. Det finns därför goda skäl att tro att arbetslöshetslängderna för dessa individer är längre än de hade varit utan motsvarande ersättning.

Från en teoretisk synvinkel innebär en högre ersättningsnivå att individens reservationslön blir högre, vilket begränsar antalet jobb som den arbetslöse är villig att välja mellan och som i sin tur tenderar att öka tiden i arbetslöshet. Högre ersättning innebär också att likviditetseffekten blir svagare eftersom den arbetslöse inte behöver ta första bästa jobberbjudande. Tidigare studier antyder dessutom att det är likviditetseffekten som är den enskilt viktigaste orsaken bakom beslutet att acceptera ett jobberbjudande (Chetty 2008). Med andra ord, i vilken omfattning det finns likvida medel i hushållet som kan upprätthålla konsumtionen under arbetslöshetsperioden är avgörande för hur viktigt det är att finna ett nytt arbete snabbt. I hushåll med ekonomiska reserver kommer därför likviditetseffekten att vara svagare och arbetslöshetsbeteendet mer återhållsamt än för hushåll utan ekonomiska reserver. Eftersom akademiker generellt sett är en ekonomiskt stark grupp med relativt hög grad av ekonomiska reserver är det oklart a priori hur stor betydelse en kollektiv inkomstförsäkring har på arbetslöshetsbeteendet för den här gruppen.

Det finns dock en ganska omfattande internationell forskning som studerar hur arbetslöshetslängderna påverkas av en högre generositet i ersättningen vid arbetslöshet generellt sett. Här handlar det både om förändringar i ersättningslängder och om ersättningsnivåer. Forskningen på mikronivå gjord under 2000-talet, där ansträngningar har gjorts att identifiera möjliga effekter, visar relativt entydigt att arbetslöshetstiderna blir längre när generositeten ökar (för en översikt se Tatsiramos & van Ours 2011). Exakt hur stor effekten är finns det dock fortfarande utrymme att diskutera eftersom resultaten varierar mellan olika studier. Dessutom är forskningslitteraturen som fokuserar på akademiker i det här avseendet tämligen marginell.

En anknyttande fråga i det här sammanhanget är om något längre arbetslöshetstider är skadliga eller om det i själva verket är välfärdshöjande för individ och samhälle. Det är fullt möjligt att generösare ersättning vid arbetslöshet skulle göra det möjligt för individen att i högre grad hitta ett arbete som passar kompetens och löneanspråk eftersom mindre ekonomisk stress skulle ge utrymme för mer tid att leta. Det kan i så fall leda till en bättre matchning mellan arbetstagare och arbetsgivare med stabilare anställning och högre lön som resultat. Forskningen på det här området visar tyvärr inga entydiga resultat. Det finns studier som antyder att en högre generositet skulle öka anställningsstabiliteten (se Belzil 2001). Det finns också studier som inte hittar några effekter (Lalive 2008). Det saknas dock studier som fokuserar på akademiker, vilket gör frågan extra intressant. Eftersom datamaterialet innehåller uppgifter om samtliga ersättningsperioder mellan 2009 och 2013 för de grupper som studeras här, så finns det möjlighet att undersöka i vilken omfattning arbetslösa återkommer i nya ersättningsperioder efter att den analyserade ersättningsperioden är avslutad. Ett högre återfall i nya ersättnings-

perioder skulle kunna tolkas i termer av sämre matchning. För att på något sätt illustrera skillnader mellan analys- och jämförelsegrupp i det här avseendet skattas den procentuella skillnaden i återfall mellan grupperna med och utan kontroll för observerbara arbetslöshetsrelaterade faktorer.

ERSÄTTNINGSSYSTEMET VID ARBETSLÖSHET

Även om ersättningssystemet vid arbetslöshet på den svenska arbetsmarknaden idag är långt ifrån heltäckande så är det likväl ganska omfattande för personer som är etablerade på arbetsmarknaden. I generella termer består systemet av tre nivåer som i varierande grad berör individer beroende på hur väl förankrade de är på arbetsmarknaden och hur hög lönen var innan arbetslösheten påbörjades.

Den första nivån i systemet utgörs av den allmänna arbetslöshetsförsäkringen, vilket är den försäkring som nästan uteslutande diskuteras i den offentliga debatten. Den består av två delar; en grundförsäkring och en inkomstrelaterad försäkring. Grundförsäkringen är ämnad för individer som inte är medlemmar i någon a-kassa, är mellan 20 och 64 år, kan och vill arbeta (grundvillkoret) samt har arbetat mer än sex månader under den senaste tolvmånadersperioden (arbetsvillkoret). Grundbeloppet uppgår till 320 kronor och betalas ut under högst fem dagar per vecka efter sju dagars karenstid.

Den inkomstrelaterade försäkringen är frivillig och kräver medlemskap i en a-kassa. För att kvalificera sig för ersättning krävs dels minst tolv månaders medlemskap, dels att arbetsvillkoret är uppfyllt. När väl medlems- och arbetsvillkoret är uppfyllt så finns ingen nedre åldersgräns för ersättning. Ersättningsnivån uppgår till 80 procent av tidigare lön, med ett inkomsttak på 18 700 kronor, vilket motsvarar en dagpenning på högst 680 kronor, fem dagar per vecka. Bland arbetslösa som är inskrivna på arbetsförmedlingen är det ungefär 40 procent som får ersättning från den allmänna arbetslöshetsförsäkringen.

Den andra nivån i ersättningssystemet har inte fått lika stort utrymme i medierna. Den utgörs av omställningsavtalen som är kopplade till kollektivavtalen på den svenska arbetsmarknaden. Eftersom företag i hög grad har slutit kollektivavtal för sina anställda täcks mer än 90 procent av alla anställda av dessa omställningsavtal. Omställningsavtalen administreras och verkställs av ett antal trygghetsråd som specialiserar sig på anställda i olika sektorer och yrken på arbetsmarknaden. Huvudregeln är att omställningsavtalen gäller alla anställda i företag eller myndigheter som är anslutna till ett trygghetsråd. Avtalen ger den uppsagde möjlighet att få omställningsstöd och rådgivning men även ekonomiskt stöd i form av avgångs- eller omställningsersättning eller avgångsbidrag under vissa omständigheter. Under 2012 var det drygt 23 000 arbetslösa som fick någon form av ekonomisk ersättning via ett omställningsavtal (IAF 2013 [Inspektionen för

arbetslöshetsförsäkring]). En bidragande orsak till att förhållandevis få individer erhåller någon ekonomisk ersättning trots att en så stor andel täcks av kollektivavtalen är att rådgivningen och hjälpen från trygghetsråden i många fall leder till att den uppsagde får en ny anställning innan uppsägningstiden är över. Kraven för ersättning varierar också mellan olika omställningsavtal. Trygghetsrådet (TRR), som riktar sig till privatanställda tjänstemän, kräver till exempel att den arbetslöse är 40 år eller äldre samt har arbetat sammanhängande i mer än fem år i ett företag som är kopplat till trygghetsrådet. För den offentliga sektorn (omställningsfonden och trygghetsstiftelsen) är kraven något mindre restriktiva (IAF 2013).

Den tredje nivån i ersättningsystemet har vuxit fram som ett resultat av bristerna i de övriga två nivåerna och är den nivå som har speciellt fokus i den här artikeln. Här handlar det om kompletterande privata försäkringslösningar mot inkomstbortfall vid arbetslöshet (IAF 2010). Den här försäkringslösningen har huvudsakligen två former; dels som kollektiv inkomstförsäkring, dels som individuell inkomstförsäkring. En växande andel fackförbund erbjuder idag kollektiva inkomstförsäkringar som del av medlemskapet. Dessa försäkringar har en betydligt generösare ersättningsprofil jämfört med den allmänna arbetslöshetsförsäkringen. Bland Sacoförbundens kollektiva inkomstförsäkringar varierar inkomsttaket mellan 50 000 och 100 000 kronor. Eftersom en betydande del av medlemmarna har löner under dessa inkomsttak innebär försäkringen att nästan alla som har rätt till ersättning erhåller 80 procent av tidigare lön. Kollektiva inkomstförsäkringar är relativt väl utbredda på arbetsmarknaden idag. I förbund kopplade till Saco och TCO täcks drygt 90 procent av medlemmarna. För medlemmar kopplade till LO-förbunden uppgår motsvarande andel till omkring 68 procent. De kollektiva inkomstförsäkringarna har en ersättningsperiod på mellan 100 och 200 ersättningsdagar. Drygt 70 procent av fackförbunden erbjuder dock försäkringar med högst 150 ersättningsdagar, vilket i hög grad gäller Sacoförbunden. Det finns därför möjlighet att på individuell basis köpa en tilläggsförsäkring som förlänger den kollektiva inkomstförsäkringens ersättningsperiod med upp till 180 ersättningsdagar (enligt 2014 års regler). I de fall förbundet inte erbjuder någon kollektiv inkomstförsäkring har den enskilde dock möjligheten att köpa en fristående individuell inkomstförsäkring. I dagsläget handlar det dock om förhållandevis få individer som väljer att köpa en fristående individuell inkomstförsäkring.

DATA OCH ANALYSMETOD

För att undersöka hur arbetslöshetsbeteendet ser ut för personer med ersättning från en kollektiv inkomstförsäkring i relation till individer utan motsvarande ersättning används data över arbetslösa akademiker med ersättning från AEA. Analysen fokuserar på alla arbetslösa som påbörjade en ersättningsperiod från AEA

någon gång under 2009, vars nya efterföljande ersättningsperioder kan följas fram till mitten av 2013. Arbetslösa med ersättning från AEA matchas i ett andra steg mot register från Saco SalusAnsvar Försäkrings AB som administrerar och betalar ut ersättning från den kollektiva inkomstförsäkring som flertalet Sacoförbund erbjuder sina medlemmar. På det här sättet kopplas arbetslöshetsinformation och vissa bakgrundsuppgifter om individen med uppgifter om huruvida individen fått ersättning från en kollektiv inkomstförsäkring. Eftersom det är samma försäkringsbolag som säljer individuella tilläggsförsäkringar till individer med kollektiv inkomstförsäkring blir det också möjligt att studera dessa individer separat. Det här är dessutom nödvändigt eftersom generositeten i tilläggsförsäkringen är väsentligt större. Under den analyserade perioden innebär det att ersättningsperioden med högt inkomsttak blir 120 ersättningsdagar längre (enligt 2009 års regler).

Med hjälp av den matchade datamängden blir det möjligt att skapa tre analysgrupper. De två första analysgrupperna utgörs av individer med ersättning från en kollektiv inkomstförsäkring uppdelat på arbetslösa som är yngre än 40 år eller som är äldre. De här två grupperna jämförs med motsvarande arbetslösa med ersättning endast från AEA. Uppdelningen efter ålder är intressant ur åtminstone två synvinklar. För det första kan arbetslösa som är yngre än 40 år inte erhålla någon ersättning från omställningsavtal kopplade till Trygghetsrådet, som är riktade mot privatanställda tjänstemän. Det är viktigt eftersom jämförelsegruppen ska bestå av arbetslösa med ersättning från AEA, men utan andra ersättningar. Eftersom det saknas information om huruvida individer får ersättningar från andra trygghetsråd där ålder saknar betydelse blir detta dock endast en partiell lösning. För det andra har äldre ett annat arbetslöshetsbeteende som innebär att det oftare tar längre tid att hitta en ny anställning vid arbetslöshet. Det är därför intressant att undersöka i vilken omfattning ersättning från en kollektiv inkomstförsäkring påverkar yngre och äldre olika.

Den tredje analysgruppen består av individer som valt att köpa en individuell tilläggsförsäkring som förlänger ersättningsperioden för den kollektiva inkomstförsäkringen. Tilläggsförsäkringsgruppen jämförs med arbetslösa med ersättning från en kollektiv inkomstförsäkring men utan individuell tilläggsförsäkring. I det här fallet är det ersättningsperiodens längd med högt inkomsttak som utgör skillnaden i generositet. Under 2009 innebar tilläggsförsäkringen ytterligare 120 ersättningsdagar, vilket tillsammans med den kollektiva inkomstförsäkringen gav rätt till totalt 240 ersättningsdagar med hög ersättningsnivå för analysgruppen.

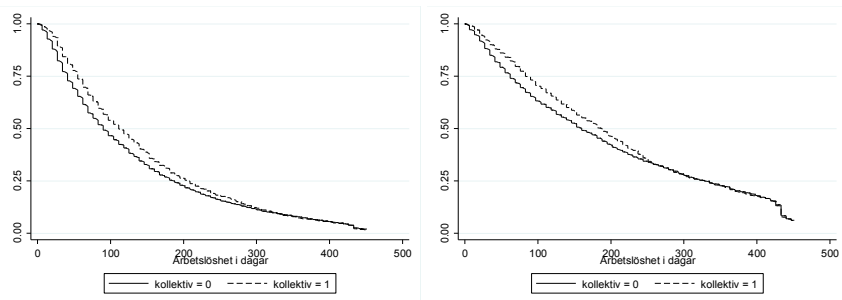
Syftet med jämförelsegrupper är att på något sätt skapa ett kontrafaktiskt tillstånd för de individer vars beteende analyseras. Det kräver att jämförelsegrupperna i någon mening ska vara lika analysgrupperna. Om tillgången till en inkomstförsäkring på något sätt har ett samband med längre arbetslöshetstider för individen, så innebär det att systematiska skillnader på individnivå finns mellan

analys- och jämförelsegrupp vilket är svårt att beakta fullt ut på gruppnivå. Det medför att den skattade effekten av den högre generositeten på arbetslöshetslängden kommer att vara blandad med effekter från icke observerbara individspecifika faktorer. För de två första analysgrupperna är ett sådant selektionsproblem inte speciellt stort eftersom inkomstförsäkringen erhålls automatiskt via medlemskapet i ett fackförbund. Individen gör alltså inget aktivt val för att få tillgång till ersättning från försäkringen. Relationen till inkomstförsäkringen är därför samma för analys- och jämförelsegrupp i dessa fall. Tillgången till ersättning från den individuella tilläggsförsäkringen sker dock genom ett aktivt val hos vissa individer. Här är det därför troligt att det finns systematiska skillnader mellan grupperna med avseende på icke observerbara egenskaper. Det innebär i så fall att skattningen för denna analysgrupp kommer att vara behäftad med en viss grad av selektionsfel som innebär att effekten kommer att vara något överskattad.

Figur 1 illustrerar hur sannolikheten att lämna arbetslösheten skiljer sig mellan arbetslösa med och utan ersättning från en kollektiv inkomstförsäkring. Det vänstra diagrammet i *figur 1* avser arbetslösa yngre än 40 år. Här framkommer en tydlig skillnad i sannolikheten att lämna ersättningsperioden mellan grupperna, vilket visar sig genom avståndet mellan kurvorna. De arbetslösa med ersättning från en kollektiv inkomstförsäkring har en högre sannolikhet att vara kvar i ersättningsperioden de första 300 kalenderdagarna, varefter skillnaden i sannolikhet upphör. Skillnaden mellan analys- och jämförelsegrupp är som störst efter mellan 100 och 150 kalenderdagar, vilket är något före den tidpunkt då den faktiska skillnaden i ersättning mellan grupperna upphör. Ersättningsperioden från den allmänna arbetslöshetsförsäkringen pågår som högst i 300 ersättningsdagar, vilket motsvarar 60 veckor eller omkring 420 kalenderdagar. Som framgår har i princip samtliga lämnat ersättningsperioden innan dess.

Figur 1. Andel och kalenderdagar. Sannolikheten att stanna kvar i arbetslöshet med och utan ersättning från en kollektiv inkomstförsäkring.

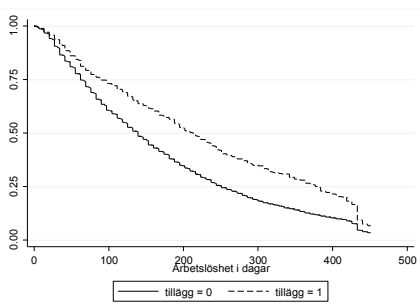
a) Arbetslösa yngre än 40 år

b) Arbetslösa 40 år eller äldre

Anm. Kurvorna kallas överlevnadskurvor (Kaplan-Meier estimator). Kollektiv (=1) avser individer med ersättning från en kollektiv inkomstförsäkring. Dessa jämförs med arbetslösa individer som inte får ersättning från en kollektiv inkomstförsäkring, kollektiv = 0. Figuren är begränsad till arbetslöshetstider upp till 450 kalenderdagar.

Det högra diagrammet i *figur 1* illustrerar hur situationen ser ut för arbetslösa som är 40 år eller äldre. Att kurvorna inte är lika branta som för den yngre gruppen indikerar att det tar något längre tid generellt sett för den äldre gruppen att lämna ersättningsperioden. Dessutom finns det även här en tydlig skillnad mellan analys- och jämförelsegrupp i sannolikheten att lämna tillståndet som arbetslös. Skillnaden varar under de 250 första kalenderdagarna av arbetslösheten, för att därefter upphöra. En viktig skillnad jämfört med den yngre gruppen är att det är en relativt stor andel som är kvar hela ersättningsperioden, och analys- och jämförelsegruppen tycks inte avvika från varandra i det avseendet. Det framgår genom att båda kurvorna faller relativt brant vid 420 kalenderdagar. Det här beteendet är inte lika framträdande för den yngre gruppen. Tyvärr finns det i datamaterialet inga uppgifter om vad som händer med de arbetslösa efter att ersättningsperioden är förbrukad.

Figur 2. Andel och kalenderdagar. Sannolikheten att stanna kvar i arbetslöshet med och utan individuell tilläggsförsäkring.

Anm. Figuren avser individer med ersättning från en kollektiv inkomstförsäkring där jämförelsen görs mellan de som köpt en individuell tilläggsförsäkring (tillägg = 1) och de som inte gjort det (tillägg = 0). Figuren är begränsad till arbetslöshetstider upp till 450 kalenderdagar.

Figur 2 illustrerar hur sannolikheten att lämna arbetslösheten skiljer sig för arbetslösa med och utan individuell tilläggsförsäkring. Här avser skillnaden i generositet längden på ersättningsperioden med högt inkomsttak. För individer med individuell tilläggsförsäkring är ersättningsperioden med högt inkomsttak 120 ersättningsdagar längre (enligt 2009 års regler) jämfört med dem utan individuell tilläggsförsäkring, vilket tillsammans med den kollektiva inkomstförsäkringen ger rätt till totalt 240 ersättningsdagar. Efter 240 ersättningsdagar sjunker ersättningen till den som gäller för den allmänna arbetslöshetsförsäkringen. Jämfört med situationen för de två föregående analysgrupperna är nu skillnaden mellan analys- och jämförelsegrupp betydligt större. Skillnaden i sannolikhet att lämna arbetslösheten kvarstår dessutom hela vägen fram till ersättningsperiodens slut som upphör vid motsvarande 420 kalenderdagar. En intressant observation här är den relativt stora andel arbetslösa från tilläggsförsäkringsgruppen som är kvar i ersättningsperioden ända fram till sista dagen.

Både *figur 1* och *figur 2* visar tydliga skillnader i arbetslöshetsbeteende mellan analys- och jämförelsegrupp. Även om grupperna är homogena i utbildningsnivå i så måtto att alla har en universitetsutbildning så finns det dock fortfarande anledning att tro att dessa skillnader helt eller delvis skulle kunna förklaras av andra faktorer än just olikheter i ekonomisk ersättning. Möjligheten att få ersättning från en kollektiv inkomstförsäkring är kopplad till medlemskapet i ett fackförbund och hur länge personen varit medlem. Medlemstidskravet är 12–18 månader beroende på vilket förbund individen tillhör. Givet medlemskapet är det lite individen själv kan göra för att påverka möjligheten att få ersättning från den kollektiva inkomstförsäkringen. Det finns alltså inga individuella val som individen själv kan göra för att få ersättning från försäkringen och som skulle kunna vara associerade med arbetslöshetens längd. Det är snarare så att vissa individer

väljer olika yrken som är associerade med olika fackförbund som påverkar olikheterna mellan individerna i termer av att bli arbetslös. Indikatorn för ersättning från en kollektiv inkomstförsäkring kan därför i relativt hög grad betraktas som exogen, betingat av medlemskapet. Av de som är arbetslösa och medlemmar i ett fackförbund som erbjuder en kollektiv inkomstförsäkring som del av medlemskapet är det omkring 50 procent som får ersättning. Den enskilt viktigaste orsaken till att vissa medlemmar inte får någon ersättning är att medlemstidskravet inte är uppfyllt, vilket är ett villkor individen själv har svårt att påverka. Icke desto mindre är det vanligen så att den tidigare lönen i genomsnitt är något högre för dem med ersättning från en kollektiv inkomstförsäkring jämfört med dem utan. Det antyder att det finns någon form av selektion till analysgrupperna. En sådan selektion skulle kunna vara relaterad till anställningens längd, eftersom lång medlemstid är associerad med lång anställningstid.

För att få en mer exakt bild av hur den högre generositeten är associerad med arbetslöshetstiden för olika grupper så måste arbetslöshetsrelaterade faktorer beaktas i någon omfattning. Datamaterialet innehåller information om fackförbundstillhörighet i de fall den arbetslöse är medlem, men också information om tidigare lön. Båda är centrala i det här sammanhanget. Dessutom finns det information om ålder, kön, bostadsregion samt regional arbetslöshetsnivå. Samtliga faktorer beaktas inom ramen för de ekonometriska ansatserna som används i analysen.

Två olika ekonometriska ansatser används för att belysa hur analys- och jämförelsegrupperna förhåller sig till varandra efter att observerbara arbetslöshetsrelaterade variabler har beaktats. I det första fallet undersöks hur mycket den genomsnittliga arbetslöshetstiden påverkas av ersättningen från den kollektiva inkomstförsäkringen. Här används logaritmerad arbetslöshetslängd som beroende variabel och med hjälp av minsta kvadratmetoden skattas effekten av ersättningen på den genomsnittliga arbetslöshetslängden. Ansatsen är generell i så måtto att de förklarande variabelernas koefficienter tillåts vara olika stora för analys- och jämförelsegrupp (se Kline 2011).

I det andra fallet används en probitmodell för att bestämma den genomsnittliga marginaleffekten av den högre ersättningen på sannolikheten att avsluta ersättningsperioden inom ett visst antal kalenderdagar. Det är intressant eftersom överlevnadsdiagrammen, tidigare i avsnittet, antydde att skillnaden mellan analys- och jämförelsegrupp var som störst i början av ersättningsperioden. Det indikerar att en potentiell effekt skulle kunna vara störst där för att därefter vara avtagande.

RESULTATDISKUSSION

I det här kapitlet presenteras tentativa skattningar av de kollektiva inkomstförsäkringarnas effekt på arbetslöshetsbeteendet bland akademikerna i studien. *Tabell 1* innehåller procentuella skillnader i genomsnittlig arbetslöshetslängd för de grupper som beskrevs i det tidigare avsnittet. Skillnaderna presenteras med och utan kontroll för observerbara arbetslöshetsrelaterade faktorer. Som framgår kan en stor del av skillnaden förklaras av de variabler som ingår i modellen.

Tabell 1. Procentuell skillnad i genomsnittlig arbetslöshetstid mellan analys- och jämförelsegrupp.

Grupper	Alla förbund		Förbund med försäkring		Tillägg/kollektiv	
	UF	MF	UF	MF	UF	MF
20–64 år	13,9	3,8	7,5	3,0	32,6	14,9
<40 år	11,7	3,6	6,7	2,8	31,5	17,2
≥40 år	6,6	2,2	- 1,4	2,2	17,7	14,2

Anm. *UF* avser skattning utan förklarande variabler. *MF* avser skattning med förklarande variabler. *Alla förbund* innebär att jämförelsegruppen utgörs av arbetslösa med ersättning från AEA oavsett förbundstillhörighet (även utan förbundstillhörighet). *Förbund med försäkring* innebär att jämförelsegruppen endast utgörs av arbetslösa medlemmar från förbund med kollektiv inkomstförsäkring som del av medlemskapet men som ej får ersättning. *Tillägg/kollektiv* innebär att arbetslösa med tilläggsförsäkring jämförs med arbetslösa med ersättning från en kollektiv inkomstförsäkring. Här används minsta kvadratmetoden med logaritmerad arbetslöshetslängd som beroende variabel. Ålder, kön, tidigare lön, förbundstillhörighet, bostadsregion samt regional arbetslöshet används som förklarande variabler. De skattade parametrarna för de förklarande variablerna tillåts vara olika för analys- och jämförelsegrupp.

För de två första analysgrupperna innehåller tabellen skattningar där jämförelsegruppens arbetslösa dels kommer från samtliga förbund, dels är begränsade till individer som är medlemmar i förbund som erbjuder kollektiva inkomstförsäkringar som del av medlemskapet. Uppdelningen är möjlig eftersom endast omkring 50 procent av de arbetslösa som är medlemmar i ett förbund som erbjuder en kollektiv inkomstförsäkring också får ersättning från försäkringen. Den här situationen skapar i någon mening en naturlig jämförelsegrupp för de två första analysgrupperna. Tabellen innehåller även andra grupper, uppdelade efter ålder, som inte har diskuterats tidigare men som tagits med i jämförande syfte.

För analysgrupperna med ersättning från en kollektiv inkomstförsäkring antyder skattningarna att effekten på arbetslöshetstiden är relativt modest. Det gäller oavsett om enbart arbetslösa medlemmar från förbund med försäkring studeras eller ej. Den skattade skillnaden uppgår till omkring tre procent för arbetslösa yngre än 40 år och omkring två procent för dem som är 40 år eller äldre. Äldre har generellt sett längre arbetslöshetsperioder, men skillnaden mellan analys- och jämförelsegrupp tenderar att vara något mindre för den äldre gruppen

jämfört med den yngre. Det går dock inte att utesluta att en bidragande orsak till detta skulle kunna vara ett utslag av att den äldre gruppen i högre grad erhåller ekonomisk ersättning via omställningsavtal. Det innebär i så fall att den faktiska skillnaden i ersättning är mindre. Med den information som finns tillgänglig här är detta tyvärr svårt att kontrollera för.

Situationen för individer med en individuell tilläggförsäkring ser annorlunda ut. Här är skillnaderna mycket större. Eftersom det handlar om förhållandevis få individer (477 arbetslösa) så fokuseras den här diskussionen i första hand på hela gruppen utan åldersuppdelning. Det kan också vara värt att påpeka att arbetslösa med en individuell tilläggförsäkring har gjort ett aktivt val när de köpte tilläggförsäkringen. Det innebär att skattningen till viss del är belastad med selektionsfel eftersom det är svårt att fullt ut beakta effekter av icke observerbara faktorer inom ramen för den analys som sker här. Med andra ord, eftersom valet att köpa en individuell tilläggförsäkring av allt att döma inte är slumpmässigt kommer skattningen av tilläggförsäkringens effekt på arbetslöshetens längd att överskattas i någon omfattning. Det är troligt eftersom dessa individer kan antas ha en större arbetslöshetsrisk med förväntad längre tid som arbetslös, vilket sannolikt har varit en drivande orsak till att tilläggförsäkringen en gång köptes. Det måste hållas i åtanke när resultaten för den här gruppen studeras.

I ett andra steg undersöks även hur skillnaderna ser ut för olika arbetslöshetslängder, det vill säga hur sannolikheten att lämna tillståndet som arbetslös varierar över tiden för analys- och jämförelsegrupp. Det är intressant eftersom skillnaden i ersättning är som störst i början på ersättningsperioden. *Tabell 2* visar hur skillnaderna ser ut för arbetslösa med ersättning från en kollektiv inkomstförsäkring. Tabellen presenterar margineffekter på sannolikheten att lämna tillståndet som arbetslös som ett resultat av den högre ersättningen tillsammans med p-värden som indikerar i vilken omfattning skattningen är signifikant.

Tabell 2. Skillnaden i sannolikhet att avsluta en ersättningsperiod inom ett visst tidsintervall. Procentenheter i decimalform.

Ersättningsperioden avslutas innan	Yngre än 40 år		40 år eller äldre	
	Marginal-effekt	P-värde	Marginal-effekt	P-värde
20 kalenderdagar	- 0,046	0,001	- 0,005	0,622
40 "-	- 0,042	0,001	- 0,031	0,021
60 "-	- 0,041	0,005	- 0,043	0,007
80 "-	- 0,027	0,081	- 0,037	0,037
100 "-	- 0,015	0,363	- 0,027	0,154
120 "-	- 0,008	0,612	- 0,021	0,262
140 "-	0,001	0,929	- 0,010	0,606
160 "-	0,021	0,146	- 0,005	0,796
180 "-	0,013	0,326	0,001	0,942
200 "-	0,019	0,143	0,009	0,633

Anm. Ett p-värde mindre än eller lika med 5 procent anger att skattningen är statistiskt signifikant på 5 procents nivå.

För den yngre gruppen visar punktskattningarna att sannolikheten att lämna arbetslösheten är lägre för dem med ersättning från en kollektiv inkomstförsäkring, vilket framgår av att den skattade parametern är negativ. Sannolikheten att lämna ersättningsperioden inom 20 kalenderdagar är 4,6 procentenheter lägre för gruppen med ersättning från en kollektiv inkomstförsäkring. Skillnaden mellan grupperna är signifikant upp till 80 kalenderdagar. Därefter upphör den statistiska skillnaden mellan grupperna. För den äldre gruppen ser situationen ut på ett liknande sätt men med den skillnaden att det inte finns någon avvikelse under de första 20 kalenderdagarna. Det innebär att ersättningen från en kollektiv inkomstförsäkring saknar relevans för arbetslöshetstiden under den första tiden.

Skattningar av sannolikheten att lämna arbetslösheten innan en viss tidpunkt genomfördes också för den tredje analysgruppen. Skillnaden i faktisk ersättning mellan grupperna uppträder först efter 120 ersättningsdagar. Förväntningen är därför att skillnaden i arbetslöshetsbeteende inträffar längre fram i ersättningsperioden. *Tabell 3* bekräftar denna bild. Det går inte att hitta någon skillnad mellan grupperna de första 50 kalenderdagarna av arbetslösheten. Skillnaden inträffar senare och för skattningar på 100 kalenderdagar är den signifikant. Det är 5,5 procentenheter lägre sannolikhet att gruppen med individuella tillägsförsäkringar lämnar arbetslösheten inom 100 kalenderdagar jämfört med gruppen utan motsvarande försäkring. Den här skillnaden är beständig och varar fram tills ersättningsperiodens slut vid omkring 420 kalenderdagar.

Tabell 3. Skillnad i sannolikhet att avsluta en ersättningsperiod inom ett visst tidsintervall. Procentenheter i decimalform.

Ersättningsperioden avslutas innan	Marginal-effekt	P-värde
50 kalenderdagar	- 0,012	0,554
100 "-	- 0,055	0,021
150 "-	- 0,077	0,002
200 "-	- 0,099	0,001
250 "-	- 0,087	0,001
300 "-	- 0,093	0,001
350 "-	- 0,075	0,001
400 "-	- 0,054	0,001
450 "-	- 0,012	0,554

Anm. Ett p-värde mindre än eller lika med 5 procent anger att skattningen är statistiskt signifikant på 5 procents nivå.

Resultaten ovan indikerar att de kollektiva inkomstförsäkringarna förlänger den genomsnittliga arbetslöshetslängden i viss omfattning. Det sker emellertid i ganska liten omfattning. För gruppen med individuella tilläggsförsäkringar är dock skillnaden betydligt större. Den här gruppen är belastad med en viss grad av selektion i förhållande till jämförelsegruppen, vilket innebär att det är svårare att argumentera för att hela effekten skulle bero på den högre ersättningsnivån under arbetslöshetstiden.

De generösare villkoren för gruppen med kollektiv inkomstförsäkring innebär dock att den ekonomiska stressen att finna ett nytt arbete är mindre påtaglig, vilket enligt resultaten innebär något längre arbetslöshetsperioder. Det skulle kunna medföra en bättre matchning på arbetsmarknaden. För att undersöka om det finns någon effekt i det avseendet undersöks också om det finns någon skillnad mellan grupperna i återfall i nya ersättningsperioder från AEA efter den avslutade ersättningsperioden. En lägre grad av återfall för dem med högre ersättning skulle kunna vara en indikation på att matchningen är något bättre.

Tabell 4 presenterar skattningar och beskrivande statistik för analys- och jämförelsegrupper. Här framgår att andelen som återkommer i nya ersättningsperioder efter den analyserade ersättningsperioden är konsekvent högre för jämförelsegrupperna. För arbetslösa yngre än 40 år och med ersättning från en kollektiv inkomstförsäkring återkommer 29 procent i en ny ersättningsperiod åtminstone en gång fram till 2013. Motsvarande andel för jämförelsegruppen uppgår till 40 procent, vilket motsvarar en skillnad på 11 procentenheter. När observerbara arbetslöshetsrelaterade faktorer beaktas sjunker den här skillnaden i återfall till omkring 5,5 procentenheter. För arbetslösa som är 40 år eller äldre är skillnaden också relativt

stor mellan analys- och jämförelsegrupp. Men när observerbara faktorer beaktas försvinner skillnaden, vilket innebär att en något lägre andel med återfall i nya ersättningsperioder kan förklaras av de faktorer som ingår i modellen. Det här resultatet ligger också i linje med tidigare resultat som antydde att de genomsnittliga arbetslöshetstiderna påverkades i mindre omfattning för den här analysgruppen.

För den tredje analysgruppen är den skattade skillnaden i sannolikheten för återfall störst. Här uppgår skillnaden till 7,5 procentenheter när observerbara faktorer beaktas. Det skulle i viss mån kunna vara ett utslag av selektionsmekanismer. Icke desto mindre är det intressant att konstatera att den grupp som har den mest generösa arbetslöshetsersättningen också har högst genomsnittlig arbetslöshetslängd tillsammans med lägst sannolikhet att återfalla i nya ersättningsperioder.

Tabell 4. Genomsnittliga uppgifter för analys- och jämförelsegrupp.

Grupper	Tidigare lön, kr	Dagar som arbetslös	Andel som återkommer	Skattad skillnad, procentenheter
Inkomstförsäkring (<40 år)	27 600	145	0,29	- 5,5*
AEA (<40 år)	21 900	131	0,40	
Inkomstförsäkring (≥40 år)	34 700	209	0,31	- 0,4
AEA (≥40 år)	28 600	197	0,39	
Tilläggsförsäkring	35 200	229	0,20	- 7,5*
Inkomstförsäkring	30 700	173	0,29	

* avser signifikans på 5 procents nivå.

Anm. *Andel som återkommer* avser andel individer från respektive grupp som påbörjar en ny ersättningsperiod hos AEA. *Skattad skillnad* avser skillnad i procentenheter mellan analysgrupp och jämförelsegrupp i andel som återkommer när observerbara faktorer har beaktats. Dessa faktorer är arbetslöshetslängd, kön, tidigare lön, bostadsregion, ålder, fackförbundstillhörighet samt lokal arbetslöshet. Skattningen är gjord med en linjär sannolikhetsmodell (minsta kvadratmetoden).

SAMMANFATTNING

Eftersom inkomsttaket i den allmänna arbetslöshetsförsäkringen inte har höjts på mer än 12 år har försäkringen urholkats. Det har drivit fram privata kollektiva inkomstförsäkringar som till viss del kompenserar för detta. Frågan som ställs i den här artikeln är om denna utveckling har haft någon effekt på arbetslöshetslängderna i Sverige. För att undersöka det har arbetslöshetsperioder för arbetslösa akademiker analyserats. Det sker med hjälp av data över arbetslösa med ersättning från AEA under 2009 och som matchas med uppgifter från försäkringsbolaget som säljer kollektiva inkomstförsäkringar till fackförbunden kopplade till Saco. Den här konstruktionen gör det möjligt att analysera arbetslöshetsbeteendet för tre grupper. De tre analysgrupperna utgörs av arbetslösa med ersättning från en

kollektiv inkomstförsäkring uppdelat efter huruvida den arbetslöse är yngre än 40 år eller äldre, samt av en grupp arbetslösa som valt att köpa en individuell tilläggsförsäkring som fördubblar ersättningsperioden för den kollektiva inkomstförsäkringen.

Resultaten antyder att effekten på akademisk arbetslöshetstid är tämligen små med mellan 2 och 3 procent längre genomsnittlig arbetslöshetstid för den yngre respektive äldre analysgruppen. Mot bakgrund av respektive grupps genomsnittliga arbetslöshetslängd motsvarar detta omkring en vecka. En orsak till de låga effekterna skulle kunna vara relaterad till det faktum att analysen avser akademiker som generellt sett är en relativt stark grupp ekonomiskt med hög grad av ekonomiska reserver. Det kan därför vara så att likviditetseffekten har en underordnad betydelse för den här gruppen.

För tilläggsförsäkringsgruppen uppgår motsvarande effekt till omkring 15 procent. Eftersom den individuella tilläggsförsäkringen ger rätt till ytterligare 120 ersättningsdagar (enligt 2009 års regler) innebär varje extra vecka med berättigad ersättning en ökad förväntad arbetslöshet motsvarande en ersättningsdag. Det är fullt troligt att individer som själva valt att köpa en tilläggsförsäkring har arbeten på mer centrala positioner. Dessa individer har i så fall färre tjänster som är intressanta att söka och som blir tillgängliga i mindre omfattning. En del av den effekt som uppmäts här kan därför vara relaterad till andra faktorer än just högre generositet.

I ett andra steg undersöks även om det förekommer någon skillnad i återfall i nya ersättningsperioder mellan analys- och jämförelsegrupp. Frågan är intressant eftersom en lägre grad av återfall kopplad till individer med något längre arbetslöshetsperioder skulle kunna vara en indikation på bättre matchning. Resultaten indikerar att arbetslösa med ersättning från en kollektiv inkomstförsäkring med eller utan individuell tilläggsförsäkring har en lägre grad av återfall. Undantaget är den äldre gruppen där ingen effekt kunde hittas. Effekten är störst för gruppen som valt att köpa en individuell tilläggsförsäkring. Dessa effekter skulle kunna vara ett utslag av en förbättrad matchning. Den senare gruppen är dock selekterad i viss grad, vilket sannolikt innebär att en del av denna effekt kommer av att de redan i utgångsläget hade en bättre position på arbetsmarknaden.

REFERENSER

- Belzil C (2001): "Unemployment insurance and subsequent job duration: Job matching versus unobserved heterogeneity". *Journal of Applied Econometrics*, 16(5)619–636.
- Chetty R (2008): "Moral hazard versus liquidity and optimal unemployment insurance". *Journal of Political Economy*, 116(2)173–234.
- Engen EM, Gruber J (2001): "Unemployment insurance and precautionary saving". *Journal of Monetary Economics*, 47(3)545–579.
- IAF (2010): Kompletterande försäkringar mot inkomstbortfall vid arbetslöshet – En kartläggning. Rapport 2010:7, dnr 2010/528. Katrineholm: Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen.

- IAF (2013): Konsekvensanalys av avgångs- eller omställningsersättningar och avgångsbidrag – Rapport till regeringen: Kartläggning enligt IAF:s regleringsbrev för 2013. Rapport 2013:24. Katrineholm: Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen.
- Kjellberg A (2014): Kollektivavtalens täckningsgrad samt organisationsgraden hos arbetsgivarförbund och fackförbund. Research Report nr 1, Department of Sociology. Lund: Lund University.
- Kline P (2011): "Oaxaca-blinder as a reweighting estimator". *American Economic Review*, 101(3)532–537.
- Kolsrud J (2013): "Optimal mixed public–private unemployment insurance". I: Kolsrud J: *Insuring against unemployment* (s 7–52). Doktorsavhandling, Economic Studies 136. Uppsala: Uppsala universitet.
- Lalive R (2008): "How do extended benefits affect unemployment duration? A regression discontinuity approach". *Journal of Econometrics*, 142(2)785–806.
- LO (2013): I arbetsmarknadsprogram utan aktivitetsstöd – Familjer och kommuner i Västra Götaland får täcka upp för arbetslöshetsförsäkringens brister. Rapport från LO. Stockholm: LO.
- Sjögren Lindquist G, Wadensjö E (2011): Avtalsbestämda ersättningar, andra kompletterande ersättningar och arbetsutbud. Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi, nr 4. Stockholm: Fritzes.
- Tatsiramos K, van Ours JC (2011): Arbetsmarknadseffekter av arbetslöshetsförsäkringens utformning. Bilaga 9, Långtidsutredningen 2011. Stockholm: Fritzes.